

ВЕЛИКИЙ ЛЮБІНЬ

Великий Любінь (стара назва Любин) — селище міського типу, центр Великобілінської селищної Ради Городоцького району. Розташований на околиці Подільського лісостепу, поблизу річки Верещиці (притоки Дністра), за 28 км від Львова і за 10 км від Городка. Селище перетинає залізнична колія, що зв'язує його з Самбором, Львовом та іншими містами. З цими містами та Городком селище сполучене також автошляхами. Населення — 4302 чол. Великобілінській селищній Раді підпорядковані села Малий Любінь і Косовець.

Як свідчать археологічні знахідки, на території сучасного Великого Любеня починаячи з неоліту (4—3 тисячоліття до н. е.) жили люди¹.

Перші згадки про нього припадають на період існування Стародавньої Русі — початок XIII століття. Цей населений пункт виник як укріплення для захисту від набігів татаро-монгольських орд, від навали польських та угорських феодалів на древні руські землі. Тут жили вільні поселенці, які виконували військову службу. Село назвали Любином. У ньому побудували замок, навколо якого насипали вали і виріли глибокі рови. Поселення зазнавало спустошень і руйнувань під час різних міжусобних воєн і ворожих нападів. Ще й досі в селищі є урочище, яке зветься «Замчисько».

Після загарбання Галицької землі феодальною Польщею в XIV столітті Любин, як королівщина, став власністю родини магната Парава, який був галицьким і рогатинським старостою². Він спровадив до Любіна нових поселенців, що сприяло розширенню поселення, а в середині XV століття привело до поділу його на 2 частини, які дістали назву Великий Любін і Малий Любін.

За люстрацією 1515 року, Великий Любінь належав львівським патриціям, родині Вільчеків, мав 9 ланів землі, корчму і церкву. Люстрація 1578 р. засвідчує розширення володіння польських феодалів, у яких налічувалося 22 лани землі, 14 загородників, 16 комірників.

Економічний розвиток села гальмували часті наскоки ворожих орд. Великого лиха зазнав Великий Любінь, зокрема, під час татарських нападів у 1624 і 1648 рр. Село було дуже зруйноване, населення винищено або забране в полон. Тривалий час Великий Любінь не міг піднятися з руїн. Вся місцевість була майже зовсім спустошена³.

В середині XVII століття Великий Любінь було відбудовано. Тут спорудили також замок, що належав поміщикам Вільчекам. Тоді ж було закладено парк, у якому до наших днів збереглися старі рідкісні дерева понад 300-річного віку (платани, тополі, модрини тощо)⁴.

¹ Bohdan Janusz. Z pradziejów ziemi Lwowskiej. Lwów, 1913, стор. 35; L. Kozłowski. Młodsza epoka kamienna w Polsce. Lwów, 1924, стор. 181.

² Akta grodzkie i ziemske, t. X, стор. 107.

³ Жерела до історії України-Руси, т. V, стор. 241, 245—246.

⁴ Курорти Львівщини. Львів, 1961, стор. 24—25.

У феодальний період мешканці Великого Любеня займалися в основному землеробством. Було тут розвинуте і ремісництво.

Становище селян було тяжким — вони терпіли жорстоку експлуатацію, безправ'я, мусили відробляти панщину, виконувати інші повинності, платити великі податки. Особливо жорстоко експлуатував своїх селян-кріпаків і нелюдські ставився до них князь Яблоновський — один із поміщиків — власників маєтку у Великому Любені.

Пригноблення трудящих Галичини, їх безправ'я — все це призводило до загострення класової боротьби, до антифеодальних виступів селян. На посилення гніту народні маси Великого Любеня відповідали протестами і збройними заворушеннями. Так, на початку 1846 року під впливом виступу селян маєтку Горожана Самбірського округу у Великому Любені селяни відмовилися відробляти панщину та інші повинності і, озброївшись косами, заарештували орендаря і мандатора. Поміщиків вдалось утекти. Як повідомляв 14 березня 1846 року один з управителів маєтку В. Цемірський, селяни «зовсім нічого не роблять, лише ходять групами з набитими косами, і хто іде, — ловлять і арештовують...»¹. Проти повстанців були кинуті війська.

У період скасування панщини Великий Любінь налічував 204 селянські двори, з яких 15 мали по 10—17, 176 — по 1—9 і 13 — менш ніж по одному моргу землі. Селяни змушені були відробляти 10 895 тяглових і 4360 піших днів, прясти 1070 мотків волокна. Викуп землі становив 54 732 florini.

Новим власником поміщицького маєтку у Великому Любені в середині XIX століття став капіталіст І. Бруннер, який розбагатів на нафтових промислах Борислава. Він з корисливою метою прийняв католицьку віру і за великі гроші купив собі в австро-угорського цісаря титул барона. Увійшовши в середовище польської шляхти, І. Бруннер змінив своє прізвище на більш аристократичне — Бруницький. Спритний комерсант заволодів великими багатствами в селі і його околицях.

В 1857 році Бруницький прибрав до своїх рук 4394 морги землі (із загальної кількості 6962 морги), в т. ч. 702 морги орної землі і 2988 моргів лісу². Барон був власником також рибного ставу, водяного млина. Він збудував у селі гуральню і цегельню. У власність Бруницького перейшов також курорт у Великому Любені. Цілющі джерела здравниці були відомі вже з часу заселення цієї місцевості³. Розповідають, що вперше випробував їх на собі настух Павло, який вилікувався від ревматизму. Чутка про одужання хворої людини від сірчаної води швидко поширилася. Сюди почали приїжджати хворі з далеких міст і сіл, щоб полегшити свої страждання. Прибулі розвивали навколо джерел шатра, робили курені, намети. Купалися хворі або в самих джерелах, або в спеціальних казанах з підогрітою на сонці чи на вогнищі цілющою водою. Перші історичні відомості про сірководневі джерела в Любені знаходимо у трактаті краківського лікаря В. Очка (1578 рік), який писав, що вони мають силу рятувати хворих людей⁴. Наприкінці XVI століття місцевий феодал збудував тут примітивну водолікарню.

У 1624 році любінський курорт було зовсім зруйновано під час одного з набігів кримських татар. На кінець XVIII століття його відбудували. Курорт знову став широко відомим, з'явилися нові праці в галузі курортології. Вивченням лікувальних якостей любінських джерел займалися дослідник Т. Торосевич, а також львівський лікар К. Крочкевич⁵.

Власники курорту використовували цілющі води Великого Любеня для власної наживи. Вони жорстоко експлуатували робітників, які тяжко працювали за шматок

¹ З історії західноукраїнських земель. Вип. 5, К., 1980, стор. 46.

² Skorowidz wszystkich miejscowości położonych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim. Lwów, 1868, стор. 118.

³ Лечебные минеральные воды и курорты Украины. К., 1963, стор. 72.

⁴ Курорти західних областей України. К., 1959, стор. 149.

⁵ Там же, стор. 150.

хліба. Тим часом поміщики загрівали гроші. Син князя Яблоновського, до якого перейшла ця здравниця, наприкінці XVIII століття визнав, що в 20—30-х рр. XIX століття Любінь був невичерпним джерелом зиску. Курорт давав щороку 4 тис. дукатів прибутку¹. Князі, графи, багатії вели тут розпутне життя. Один з графів Яблоновських програв у карти Великий Любінь разом з курортом, який згодом перейшов до рук барона Бруницького, а потім дістався в спадщину його синові.

З 80-х рр. XIX століття у здравниці для лікування хворих, крім сірчаних вод, почали використовувати торфову грязь, що була на околицях села. У 1882 році тут лікувалися протягом літнього сезону 915 чол². Значного розвитку вазнав курорт на початку XX століття, коли в 1902 році через Великий Любінь було прокладено залізницю. Зросло в цей час і село. Якщо в 1869 році у Великому Любені було 304 двори, то в 1900 році їх стало 413. За цей період населення зросло з 1918 чол. до 2745 чоловік³.

Курортні будинки могли вмістити одночасно до 250 чоловік. Значна частина курортників мусила жити поза його межами — у приватних будинках, спеціально збудованих комерсантами. Лікувальний сезон тривав з травня до вересня.

Напередодні другої світової війни тут лікувалося в середньому за сезон понад дві тисячі чоловік. Іх обслуговував один штатний лікар. Три-чотири лікарі займалися приватною практикою поза курортом⁴. Лікування коштувало дорого, до нього могли вдатися тільки заможні люди — польська знать, військові чини, купці та інші. Селяни, що відпочивали і лікувалися на курорті, становили за сезон 1—2 проц. загальної кількості курортників. Лише крайня потреба змушувала селянина-середняка (бо бідняк зовсім нічого не мав) продати останню корову чи кусок поля, щоб врятувати здоров'я. Адже путівка коштувала дуже дорого. Та й той маленький процент селян, що потрапляв на лікування, суворо відмежовувався від панської частини курортників. Жити на території курорту їм заборонялося і доводилося наймати куточек у селянській хатині. Харчуватися селяни мусили за свій кошт. Нерідко вони голодували, а тому лікування давало малу користь. Процедури приймали в т. зв. третьому класі, для якого були відведені найгірші кімнати і дерев'яні ванни. Про емальовані або порцелянові ванни їм і мріяти не доводилося. Крім основної плати за лікування, з селян адирали гроші ще й за музику, яку слухали пани.

Той, хто хотів дістати роботу на курорті, повинен був 8 днів до відкриття сезону працювати тут безплатно. Робітники не мали права проходити головною дорогою і, наче звірі, прокрадалися стежками. Лікарів-українців усіляко цікували. Штатним лікарем міг бути тільки поляк⁵.

Мешканець Великого Любеня Іван Жила, який працював на курорті 17 років, згадує: «Ці будинки ми збудували своїми руками, але не мали права зайти до них. Коли поверталися з роботи, то обходили їх далекими стежками, щоб не псувати апетиту панам своїм нудженним виглядом». Василь Очеркевич, що працював тут 10 років, згадує, як тяжко було влаштовуватися на роботу бідняку, робітнику чи селянину. Треба було панові руку цілувати, низько вклонятися⁶.

Новий власник курорту барон Бруницький, побачивши велику матеріальну вигоду від цілющих джерел, з середини XIX століття почав реконструкцію курорту — побудував нову водолікарню, кілька житлових будинків та допоміжні приміщення. За короткий час він перетворив Великий Любінь на відомий європейський курорт.

¹ Курорти Львівщини, стор. 25.

² Słownik geograficzny Królestwa Polskiego, t. 5, стор. 408.

³ Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej. Ludność i budynki. Warszawa, 1933, стор. 33.

⁴ Львівський облдержархів, ф. 1, оп. 9, спр. 5503, арк. 14.

⁵ Газ. «Зоря», 26 лютого 1940 р.

⁶ Газ. «Зоря», 24 квітня 1940 р.

І. Г. Косик, організатор підпільного осередку КПСГ у 1922 році в с. Великий Любінь.

Сюди подалася знать — князі, герцоги, великі магнати. Навіть цісар Франц-Йосиф двічі побував у Любені.

Бундючний барон, прагнучи увічнити володіння курортом, назвав корпуси іменами своїх дочок: «Софія», «Марія», «Гелена», а джерела — іменами синів: «Людвіг» та «Адольф».

Становище селян було тяжким і в іншому відношенні. Досить сказати, що більше половини орних земель, 150 га сіножатей, велике рибне господарство, 1000 га лісів належали баронові Бруницькому. В селі налічувалось 20 проц. батраків, 60 проц. селян жило на клаптиках до 1 морга, а 2 проц. мали від 2 моргів і більше. 377 господарств були безкінними. Батраки вдень заробляли у пана до 80 грошей. У їхніх хатах не було ні гасу, ні сірників¹. Багато селян, шукаючи країної долі, йшли на заробітки в міста, виїжджали навіть у інші країни. Довго мандрував від одного поміщицького маєтку до другого, завзято працював бідняк С. Г. Борецький, намагаючись заробити гроші, щоб побудувати хату.

Доля загнала його в Канаду, де він прожив 6 років, але працював не більше як 6 місяців і то поденно, сезонно. На вулицях Борецький часто бачив процесії таких голодних, як він сам, але тримався остронь. А коли опинився в лавах страйкарів, одразу ж потрапив у поліцейську камеру — за підбурення робітників до страйку. Після слідства Борецького вислали на «батьківщину» — в Польщу.

Повернувшись з-за океану, Борецький влаштувався на роботу у Львові каменярем. Щомісяця заробляв 50—60 злотих, але їх не вистачало і на прожиття: адже обід і сніданок для сім'ї коштували 3 злотих на день².

Ідеї Великої Жовтневої соціалістичної революції, які проникали в західноукраїнські землі різними шляхами, зокрема через військовополонених, що поверталися з російського полону, знаходили сприятливий ґрунт у Великому Любені. Так, у 1921 році повернувся до рідного села колишній солдат австрійської армії, учасник боїв за Радянську владу І. Косик. Він розповів селянам про революційні події, про героїчну боротьбу робітничого класу та селянства Росії і закликав їх повстати на боротьбу проти буржуазно-поміщицької Польщі. Повернувся до свого села також І. Борецький. Обидва вони в невеличкому будинку на околиці села відкрили шевську майстерню, де часто збиралися селяни, щоб послухати звістки про події, що відбувалися в Радянській Росії. І. Косик організував гурток однодумців — одностайніх прихильників Радянської влади. Восени 1922 року на базі цього гуртка виник місцевий осередок підпільної організації Комуністичної партії Східної Галичини, членами якої стали селяни О. Мрак, М. Мартиняк, Б. Рудий та інші. Підпільні проводили масову агітаційну роботу серед селянства³.

В грудні 1922 року у селі Великому Любені відбулася перша партконференція Самбірського округу КПСГ, на яку зібралися 14 делегатів від підпільних організацій Старосамбірського, Рудківського, Комарнівського, Городоцького, Турківського та інших повітів Львівщини. На цій конференції був присутній представник

¹ Газ. «Зоря», 1 грудня 1940 р.

² Газ. «Вісти», 10 грудня 1940 р.

³ Газ. «Зоря», 15 січня 1958 р.

ЦК КП(б)У, що приїхав з Харкова. Делегати звітували про роботу на місцях, схвалили план дальшої діяльності¹.

Трудівники Великого Любеня свято бережуть пам'ять про борців за народне щастя. На будинку, де відбувалась конференція, встановлено меморіальну дошку. У 1922 році в ньому жив коваль-залізничник Андрій Мрак. Його син — Олександр мав тісні зв'язки з революційним підпіллям².

Комунисти Великого Любеня продовжували боротьбу і в наступні роки. В селі діяв осередок масової легальної революційної організації «Сельроб-єдність» (Українська Селянсько-Робітнича Соціалістична єдність). Керівна роль в ній належала комуністам. В 1927 році до осередку входило 20 чол.— М. Борецький, В. Мартиняк, В. Процак, І. Голубець, С. Бублик, І. Ковалишин, М. Шеремета та інші³. В 1930 році місцевий комітет «Сельроб-єдність» очолював член КПЗУ І. Косик⁴. Під керівництвом члена КПЗУ А. Гоповського відбулося засідання Центрального профспілкового відділу ЦК КПЗУ.

На посилення революційного руху польські буржуазні власті відповіли жорстоким терором. У 1923 році були заарештовані члени КПЗУ О. Мрак і М. Мартиняк. У 1930 році солдати 14-го полку кавалерії із Львова, що проводили в селі «пацифікацію», люто побили селян Г. Шмагалу, І. Магоцького, М. Барана, І. Коромця та ін⁵. Серед експонатів Великолюбінського історико-краснавчого музею є фотокопія запису, зробленого дяком Дмитром Бараном 28 вересня 1930 року в церковному служебнику. Д. Баран, описуючи, як карателі знущалися з арештованих селян, підкреслює, що їх «били по сімдесят буків, так, що бідні мученики стогнали, якби під землею», і закінчує словами: «То була пацифікація».

Тяжке становище трудящих доповнювалося політичним безправ'ям. Селяни були позбавлені можливості вільно користуватися виборчим правом.

Ось що пише група селян Великого Любеня про вибори, які відбувалися за панської Польщі: «Ми, бідняки села Великий Любінь, хочемо розповісти, як у нашому селі панські попіхачі і лакеї змайстрували вибори адвоката. Цілий день по селу на все горло кричав староста: «Тепло зустрічайте, всі низенько вклоняйтесь, їде адвокат Біляк». Ось хто буде вірним слугою вашим, показуючи пальцем на прибулого, говорив на зборах якийсь поліцай.

— Чужий він нам, не наш,— крикнув хтось із селян.

— Громадо! — стукнув кулаком поліцай, — зауважую, що буде так, як вирішили в магістраті.

... Настав день виборів. Не один із нас лишив у хаті жінку, дітей, ховаючись у лісі. Силою заганяли людей на вибори. А голосувати як?

Для відводу очей виборцям на скриньці для таємного голосування зверху почепили печатку сургуча, а ззаду зробили щілину — куди весь час рука шахрая кидала цілі пачки бюллетенів. Цю скриньку відправили до Києва у музей...»⁶

Селяни Великого Любеня боролися за загальне виборче право, виступали проти проведення в селі екзекуцій, за лісі і пасовиська, поліпшення умов праці, підвищення заробітної плати. Особливо посилилась боротьба напередодні

Хроніка, в якій описано про жорстокі розправи польської шляхти над мешканцями с. Великий Любінь у 1930 році під час пацифікації.

1930 р. 28-го вересня о 5 годині вечора
Несподівано вхали війска в
наше село і штурмом 14-го полку
уланів і сей час поспіхиши по
сем і мати людей були вбиті Іваном Орізом
Дмитром Бараном, Іваном Коромцем
Григорієм Наваринським Григорієм Шмагалем
Людмилом Кристишкою Іваном Лигу...
Софією Чупією Іваном Судаковським
Михаїлом Бараном Іваном Магоцьким
і всіх за правдага дезревідної доли
богочесніх, ізданів і стояли постійно
а о 9... годині вночі брали по одному
до іншої хованти і знищили без милосердія
мученика обложені і під час тіло ховані
мощи тишину і два улані транспорти за
погиблими здали затрати із січкою
а фасадівши або по сідесам було
також що бідні Мученики оточили
їхніх та земельних спадщиною було зупинено
А паном пароха в Івана Фредеріка арештовано
і заарештовані в ніч в арешті
що було відмінної Бараном

¹ Газ. «Зоря», 15 січня 1958 р.

² Газ. «Серп і молот», 19 березня 1966 р.

³ Львівський облдержархів, ф. 1, оп. 52, спр. 720, арк. 6.

⁴ Там же, ф. 121, оп. 3, спр. 426, арк. 45.

⁵ Львівський облдержархів, ф. 1, оп. 51, спр. 251, арк. 5—6.

⁶ Газ. «Вільна Україна», 28 лютого 1940 р.

другої світової війни. В 1936 році на місцевому фільварку страйкували сільсько-господарські робітники¹. Страйк тривав з 8 по 15 липня і мав економічний характер. Вимоги робітників частково задоволили: підвищили подінну плату. На початку 1937 року застрайкували робітники, які працювали на обробці дерева. Підприємець змушений був частково піти на поступку і збільшив їм подінну зарплату на 20 грошів.

Після визволення Західної України і возз'єднання її з Радянською Україною в 1939 році у Великому Любені було створено робітничо-селянський комітет, а згодом і сільську раду, яку очолив колишній бідняк С. Борецький. Спочатку на посаду голови сільради проліз куркуль Лига, але його викрили. Депутатами до Народних Зборів Західної України обрано сільських бідняків Г. Соловія, С. Г. Борецького і вчительку М. Г. Романович, яка в 1940 році стала депутатом районної Ради. Дочка бідного службовця, вона з великими труднощами здобула середню освіту і протягом 18 років учителювала. Польські чиновники не любили вчительку за те, що вона підтримувала зв'язки з «хлопами».

Землі і майно барона Бруницького, нажиті на поті і крові трудящих, було конфісковано і передано селянській бідноті. Серед селян розподілили 500 га орної землі, 150 га сіножатей, 30 вагонів картоплі². Спиртовий завод став власністю держави. На базі місцевого і навколишніх ставів з осені 1939 року створено державне рибне господарство. Розпочато роботи для переустаткування курорту у Великому Любені, який став народною здравницею. В селі відкрили клуб, де працювали гуртки художньої самодіяльності — драматичний, духового оркестру, хоровий, фізкультурний. Він перетворився на справжнє вогнище культури на селі. Тут 10 разів на місяць демонструвались нові кінофільми, регулярно читались лекції. В роботі клубу брала активну участь сільська інтелігенція: вчителі і лікарі Малиновський, Рогожа, Пілецька, Банет та інші.

В палаці барона Бруницького відкрили семирічну школу, в якій вчилося 600 дітей. Працювали тут 17 учителів. При школі була створена піонерська організація, а згодом і комсомольська. Першими комсомольцями школи були Р. Жила, І. Шевчук, М. Труш, Д. Луків, Й. Борецький та інші.

Зростав культурний рівень трудівників села. Діяла бібліотека, в якій налічувалось понад 1000 книг. Селяни передплачували більш як 1000 примірників газет і журналів. Всього Великолюбінська філія зв'язку розповсюджувала понад 155 тис. примірників періодичних видань. Передплатників тут було 3287, а до встановлення Радянської влади — всього 244³.

Після визволення села від польсько-шляхетського гніту особлива увага приділялась медичному обслуговуванню. В 1940 році у Великому Любені відкрили лікарню, пологовий будинок, амбулаторію.

Велику роботу по зміцненню Радянської влади на селі проводила Великолюбінська сільрада, очолювана С. Г. Борецьким. Він зарекомендував себе як здібний керівник і організатор. Село першим у районі закінчило весняну сівбу, жнива, хлібоздачу, осінню сівбу. На центральній вулиці вимостили тротуари, добудували і обладнали клуб. Було придбано літературу для бібліотеки⁴. У пропаганді культури на селі, в утверджені нового ладу активну допомогу сільраді подавала комсомольська організація, що виникла на початку 1940 року. Найбільш активними членами ВЛКСМ були Й. Сярий, М. Навроцький, М. Дудок, М. Ощіпко, М. Штарк та інші.

Серед трудящого селянства Великого Любеня з'явились прихильники колективного способу ведення господарства. Вони розуміли, що справжнє щастя, повний достаток можна знайти лише в дружному колективі. І жителі Великого Любеня, не вагаючись, пішли по новому шляху. В березні 1941 року було організовано сільсько-

¹ Львівський облдержархів, ф. 1, оп. 51, сир. 1603, арк 74.

² Газ. «Зоря», 1 грудня 1940 р. і 12 червня 1941 р.

³ Газ. «Зоря», 1 грудня 1940 р. і 12 червня 1941 р.

⁴ Газ. «Вісті», 10 грудня 1940 р.

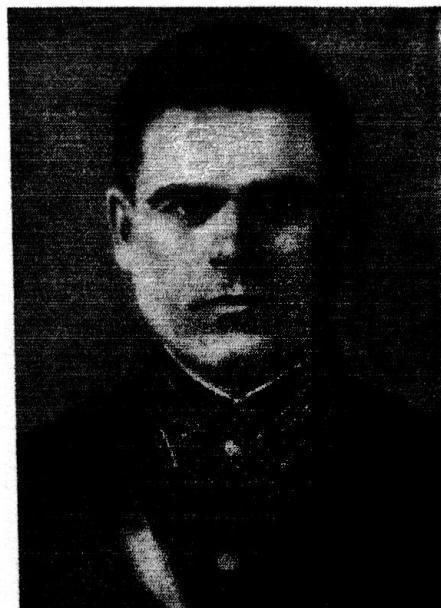
господарську артіль, в якій об'єдналося спочатку 35 дворів, а в червні 1941 року — 49. Ініціаторами колгоспного руху були І. Іваськевич, С. Сисак, Г. Бусько, Г. Соловій, С. Борецький та інші. Очолив артіль колишній бідняк В. Труш. Колгосп мав 380 га землі, сільськогосподарський реманент. Спершу хліборобам артілі доводилось переборювати певні труднощі; не вистачало тягової сили, бракувало насіння, потребували ремонту будівлі. З кожним місяцем міцніло артільне господарство, щодалі пишніше розквітало життя хліборобів. Будівельна бригада відремонтувала тваринницькі приміщення, сільрада допомогла робочою худобою.

На колгоспних ланах у 1941 році визрівав дірний урожай, але зібрати його не довелося. Не встигли любінські трудівники відчути блага вільного радянського життя. Гітлерівська навала принесла їм нові страждання та лихоліття. Почалася для радянського народу Велика Вітчизняна війна.

Перші удари німецько-фашистських загарбників припали на долю прикордонників, що охороняли нашу Вітчизну на західних рубежах. Оборонні бої велися і на околицях Великого Любеня. 29 червня 1941 року вранці тут відбувся запеклий бій між групою радянських прикордонників (150 чол.), які відступали з-під Перемишля, і фашистськими військами. Радянські бійці боролись під командуванням старшого лейтенанта командира батальйону прикордонників Г. С. Поливода і підполковника І. Я. Тарутіна. Вони довго тримали оборону на підступах до Львова, але сили були нерівні. В запеклій боротьбі смертью хоробрих загинув Г. С. Поливода і близько 100 солдатів, вірних синів Вітчизни. Хоробрістю і стійкістю в бою відзначився кулеметник Ф. Є. Лихачов, який нещадно косив ворогів, закриваючи їм дорогу на Великий Любінь. Тільки після того, як осколок артилерійського снаряду влучив у голову безстрашному герою, він припинив бій¹.

Першого липня 1941 року в село вступили німецькі головорізи, які почали свою «діяльність» із кривавої розправи над радянськими активістами. Фашистам допомагали українські буржуазні націоналісти. Серед них були і куркульські синки з Великого Любеня — П. Г. Марутяк, В. І. Главацький, І. Г. Процак та інші. П. Г. Марутяк з перших днів окупації активно співробітничав з фашистами. Він очолив поліцейську дільницю у Великому Любені, чинив різні злодіяння. Кляті виродки розстріляли кількох комсомольців, закатували директора будинку для старих комуніста С. Зінченка, вбили голову сільради Малого Любеня С. А. Михайліка, знищували євреїв, радянських військовополонених. Німецькі окупанти зруйнували в селі пам'ятник В. І. Леніну, встановлений у 1940 році, спалили бібліотечні книги, пограбували курорт, спиртовий завод, рибне господарство. В клубі санаторію вони влаштували бойню худоби, у старовинному парку повирубували багато дерев.

Під могутніми ударами Червоної Армії фашистські орди з великими втратами відступали на Захід. 27 липня 1944 року радянська війська віаволили Львів, а також Великий Любінь. В селі було відновлено Радянську владу. Почала працювати сільрада, яку очолив, як і до війни, комуніст С. Г. Борецький. Знову відкрилися двері школи, було створено дитячий будинок для сиріт, батьки яких загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни. Всі трудівники села з подвоеною енергією взялися за

Г. С. Поливода, старший лейтенант, командир батальйону, який загинув під час боїв у 1941 році, обороняючи Великий Любінь від німецько-фашистських загарбників.

¹ Газ. «Зоря», 26 лютого 1958 р.; 23 лютого 1960 р.

відбудову зруйнованого господарства. Велику допомогу подавала їм держава: було виділено значні кошти і позички на придбання будівельних матеріалів.

Багато уродженців Великого Любеня пішли до лав Червоної Армії, щоб захищати здобутки Великого Жовтня. Понад 15 із них удостоєні урядових нагород за бойові подвиги на фронтах Великої Вітчизняної війни. Так, М. Г. Соловій нагороджений орденом Слави 3-го ступеня, медалями «За визволення Праги» і «За перемогу над Німеччиною», В. І. Труш — медаллю «За відвагу». Серед нагороджених також В. М. Журавель, В. М. Соловій, К. М. Трачук, І. Р. Білик та інші.

Трудящі Великого Любеня свято шанують пам'ять про радянських воїнів, що загинули під час оборони села в 1941 році і його визволення в 1944 році. У квітні 1946 року прах воїнів з окремих могил було урочисто перевезено у Великий Любінь і поховано в братській могилі разом з 22 солдатами, які теж загинули смертю хоробрих воїнів. В цьому ж році тут встановили пам'ятник, на якому викарбувані імена героїв: молодшого лейтенанта В. Маринкова, Ф. Лихачова, К. Дулепіна, В. Ярошука, В. Першина, В. Артьомова. На місці геройчних боїв з фашистами на високій могилі за селом у 1965 році на честь двадцятиріччя перемоги над фашистською Німеччиною встановлено пам'ятник з бюстом прикордонника Ф. Є. Лихачова. Назви вулиць селища — Гвардійська, Г. Поливоди, В. Долматова — свідчать про те, що герой вічно живим у серцях мешканців Великого Любеня¹.

В 1965 році, напередодні річниці Великого Жовтня, встановлено меморіальну дошку на місці, де в квітні 1945 року був убитий українськими буржуазними націоналістами перший голова Великолюбінської сільської ради С. Г. Борецький².

За роки першої післявоєнної п'ятирічки всі промислові підприємства Великого Любеня були відбудовані, а також значно розширені та оснащені новим обладнанням.

Гуральня, яка за панської Польщі була кустарним підприємством, де працювало всього кілька чоловік, за роки Радянської влади стала механізованим підприємством. У 1961 році став до ладу новий корпус, де розмістився крохмальний цех. За добу спирто-крохмальний комбінат дає 500—550 декалітрів спиртової продукції і 2,2—2,5 тонни крохмалю, тоді як за панської Польщі таку кількість спирту виробляли за весь чотирирічний сезон. На комбінаті трудяться кваліфіковані кадри. Так, уродженці Великого Любеня І. Т. Білокур та Я. В. Бублик, здобувши середню спеціальну освіту, працюють на комбінаті. Чотири бригади підприємства борються за звання колективу комуністичної праці. Вони виконують змінні завдання на 107—114 проц. і дають продукцію вищої якості. Кращими виробничими комбінату стали колишні бідняки: слюсар М. Й. Равський, робітник М. С. Фабрига, кочегар А. Ф. Фурдас та інші.

На мальовничих околицях села розкинулися стави Львівського відділення Українського науково-дослідного інституту рибного господарства. Їхня площа збільшилася з 65 до 250 га. Річна продукція господарства перевищує 3 тис. цнт. Рибне господарство має лабораторії: інвазійних хвороб риб, промислової гібридизації та групи: селекції риб, впровадження досягнень рибоводної науки і електролізу.

Рік у рік зростає число наукових працівників. Тут працює 4 кандидати біологічних наук, 5 аспірантів, 9 наукових і науково-технічних працівників, які навчаються заочно в середніх і вищих навчальних закладах. Трудяться тут і уродженці Великого Любеня — М. М. Богоніс, В. М. Пуцята та інші.

Рибне господарство має 10 вантажних автомашин, 2 бульдозери, 3 екскаватори, механізовані очеретокосарки, кормодробарки, змішувачі тощо. У 1959 році збудовано двоповерховий житловий будинок, а в 1962 році — двоповерховий лабораторний корпус. Споруджено також гараж і майстерні для ремонту техніки.

Паливною базою для Великого Любеня і навколоїшніх сіл служать поклади торфу на одній із околиць селища. Копати торф тут почали з 1941 року для потреби насе-

¹ Газ. «Зоря», 26 лютого 1958 р.; газ. «Серп і молот», 7 жовтня 1965 р.; журн. «Агитатор», 1965, № 11, стор. 33.

² Газ. «Вільна Україна», 19 листопада 1965 р.

лення і спиртового заводу. До 1958 року видобування торфу проводилося вручну. Тепер воно механізоване. З 1960 по 1965 рік Великолюбінська торфодільниця давала щороку по 4—6 тис. тонн торфу на паливо і 4—5 тис.— на удобрення полів. Ударниками виробництва є машиністи Й. С. Юринець та І. А. Володько.

У 1935 році в селі було споруджено електричну підстанцію, до якої надходив струм з Львівської теплової електростанції. Але до 1939 року вона в основному давала струм для курорту та поміщицького маєтку. Після визволення підстанція почала обслуговувати село та його околиці і постачає електроенергію у міста Городок, Комарне, Мостиську, Рудки та навколо села й колгоспи. Електропідстанція обладнана найновішим устаткуванням. Тут усі процеси роботи механізовані і автоматизовані.

У жовтні 1947 року в селі було відроджено сільськогосподарську артіль, яку назвали іменем 30-річчя Жовтня. Тяжко доводилось колгоспникам у перший рік господарювання: не вистачало робочої худоби, техніки, не було відповідних господарських приміщень. Але тимчасові труднощі уступали перед наполегливою працею колгоспників. Держава надала артілі довготермінові грошові кредити, МТС надіслала техніку. Дедалі більше зростала колгоспна сім'я.

Майже всі одноосібники вступили до артілі. У 1952 році в колгоспі об'єдналося 516 дворів. Земельні угіддя артілі становили 1632 га, у т. ч. орної землі було 1113 га, сіножатей — 159 га, пасовищ — 101 га. На фермах налічувалось 212 голів великої рогатої худоби, понад 200 свиней¹.

Колгосп з кожним роком зростав. Основна увага трудівників села була спрямована на підвищення врожайності зернових культур, піднесення продуктивності тваринництва. Серед трудівників артілі розгорнулося змагання за високі показники на всіх ділянках виробництва. Завдяки поліпшенню масово-політичної роботи серед колгоспників соціалістичне змагання стало дійовим. Результати змагання висвітлювалися в стінній пресі, польовках, близькавках.

А ось наслідки наполегливої праці хліборобів. В 1954 році грошові доходи колгоспу становили понад 406 тис. крб. (в старому масштабі цін). Рослинництво дало 150 тис. крб., а тваринництво — понад 241 тис. крб. Збільшилась оплата праці колгоспників².

У 1956 році до колгоспу ім. 30-річчя Жовтня було приєднано сусідній — ім. газ. «Правда», до якої входили села Малий Любінь і Косовець. Укрупнену артіль колгоспники назвали ім. ХХ з'їзду КПРС.

Колгосп ім. ХХ з'їзду КПРС, в якому об'єднано 762 двори,— велике багатогалузеве господарство. За ним закріплено 3150 га сільськогосподарських угідь, у т. ч. 1676 га орної землі, 453 га сіножатей, 436 га пасовищ. В колгоспі 5 рільничих бригад. Основними культурами є зернові і цукрові буряки, а четверта і п'ята бригади вирощують льон. Дедалі більшого значення набуває кормовиробництво. У 1966 році під зерновими культурами було зайнято 830, а під цукровими буряками — 150 га. Уро-

Пам'ятник вічної Слави воїнам Червоної Армії, що загинули в боях за визволення Великого Любеня від німецько-фашистських загарбників. 1966 р.

¹ Річний звіт колгоспу ім. 30-річчя Жовтня за 1952 рік.

² Річний звіт колгоспу ім. 30-річчя Жовтня за 1954 рік.

жайність зернових у 1966 році становила по 18 цнт, цукрових буряків — 200 цнт з кожного гектара¹.

На початку 1967 року в колгоспі налічувалось 1243 голови великої рогатої худоби. Кількість корів порівняно з 1960 роком збільшилась на 235 голів. Якщо в 1957 році було вироблено 147,2 цнт молока на 100 га сільськогосподарських угідь, м'яса — 28,4 цнт, то в 1966 році виробництво молока і м'яса зросло в 2,5 раза².

З кожним роком збільшуються грошові доходи колгоспу. В 1964 році вони становили 237,9 тис. крб., а в 1966 році — 437,7 тис. крб. Рослинництво дало 197,2 тис. крб., а тваринництво — 225,7 тис. крб. Неподільні фонди зросли за цей період з 499 тис. крб. до 668 тис. карбованців.

Артільні лани обробляють 14 тракторів, а дорідний урожай збирають 5 комбайнів. Колгосп має 12 вантажних і легкову автомашину та багато іншої техніки.

Серед виробничо-господарських та інших будівель і споруд З зерносховища, 5 корівників, 7 телятників, 3 свинарники, 4 стайні, гараж для вантажних машин та інші³. Більшість із них споруджено після укрупнення артілі. Тільки в 1965 році введено в експлуатацію зерносховище і чотирирядний корівник на 220 голів.

Великолюбінці пишаються ветеранами свого артільного виробництва. Серед них — В. М. Труш, перший голова колгоспу, який ряд років очолював сільськогосподарську артіль. Ветеранами артілі є також колгоспники П. В. Рильський, С. В. Сисак, І. Й. Ковалишин, Г. І. Бусько, М. С. Андрушко та інші, які, працюючи на різних ділянках виробництва, внесли значний вклад у розвиток господарства. Майже 15 років працювала дояркою М. М. Лобас. Вона весь час вела першість по надоях молока. Свій досвід роботи передова доярка передала багатьом тваринникам, зокрема М. Й. Сусоловській, М. І. Гайдучок, М. М. Кметь та ін. І ось наслідки праці. У 1965 році М. Й. Сусоловська надійла від кожної фуражної корови по 3300 кг молока, С. С. Труш — по 3220 кг, М. М. Кметь — 3075 кг. Передові доярки Сусоловська і Труш нагороджені в 1966 році медалями «За трудову доблесть»⁴.

У сільгоспартілі виросяли передовики і на інших ділянках виробництва. Імена багатьох трудівників колгоспу, ветеранів праці відомі на всій Львівщині. Ось візьмемо К. С. Міськів. Ця невтомна трудівниця вже понад 15 років працює телятницею. За успіхи в роботі вона не раз одержувала від правління артілі грошові премії, її нагороджували похвальними грамотами, була у 1956 році учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки.

Шанують і поважають колгоспники трактористів Я. М. Туркаляка, Ф. М. Поповича, їздових Й. В. Мартиняка, Г. Й. Лигу та багатьох інших, які внесли і вносять свій вагомий вклад у розвиток сільського господарства.

Авангардна роль у зміцненні артілі належить комуністам і комсомольцям. Партийну організацію в колгоспі було створено в 1953 році. За час свого існування вона зросла з 9 до 30 комуністів. Вони працюють на всіх відповідальних ділянках виробництва і сумлінно ставляться до своїх обов'язків. Так, М. Борецький добре налагодив роботу тракторної бригади, якою він керує; М. І. Гайдучок очолила тваринницьку ферму, на якій у 1965 році від кожної фуражної корови було надосено по 2308 кг молока при зобов'язанні 2250 кг. Агроном колгоспу С. В. Ганкевич очолює групу народного контролю. Завдяки активній діяльності цієї групи усунуто ряд недоліків у роботі тваринницьких ферм, тракторної бригади, введено в дію нові резерви виробництва, заощаджено чимало матеріальних цінностей, коштів. Країні представники групи народного контролю — М. Т. Ласкава, М. П. Баран та інші. Комсомольська організація, що налічує 86 чоловік, є бойовим помічником партійної організації. Комсомольці, працюючи на різних ділянках виробництва, показують зразки високопродуктивної праці. Так, ланка, яку очолює комсомолка К. М. Мігулка, ви-

¹ Річний звіт колгоспу ім. ХХ з'їзду КПРС за 1966 рік.

² Річний звіт колгоспу ім. ХХ з'їзду КПРС за 1957 і 1966 рр.

³ Річний звіт колгоспу ім. ХХ з'їзду КПРС за 1965 рік.

⁴ Газ. «Вільна Україна», 27 березня 1966 р.

ростила і зібрала в 1965 році по 322 цнт цукрових буряків з га при зобов'язанні 250 цнт, а комсомолець-тракторист Г. І. Штойко веде перед у змаганні серед mechanізаторів.

Щороку зростає і міцніє економіка колгоспу, підвищується оплата трудодня. Доярка М. Й. Сусоловська в 1966 році одержала 830 крб. і 7 цнт зерна. Тракторист Ф. І. Труш, який виробив у 1966 році 943 трудодні, одержав понад 1100 крб. і 1,3 тонни зерна. Високі заробітки і у багатьох інших колгоспників.

Але все, чого досягло артільне господарство,— лише частка того, що належить зробити для піднесення всіх галузей артільного виробництва. У роки нової п'ятирічки, виходячи з реальних можливостей, трудівники артілі взяли підвищені соціалістичні зобов'язання. Збір зернових у найближчі роки намічено довести до 25 цнт з га, цукрових буряків — до 235 цнт, надоїти відожної фуражної корови по 2450 кг молока.

Визначені нові конкретні завдання і в будівництві громадських об'єктів. У 1966—1970 рр. буде споруджено приміщення для зберігання техніки, конюшню, зерносховище місткістю 500 тонн та інші будівлі.

Не відмінні нині Великого Любеня. За роки Радянської влади він перетворився на невеличке містечко. Рішенням виконкому Львівської обласної Ради депутатів трудящих від 18 квітня 1964 року село Великий Любінь віднесено до категорії селищ міського типу¹.

Найсвітліші сторінки в історії Великого Любеня ті, що вписані за 28 радянських літ. Можливо, корінним мешканцям селища не так видно всі зміни, які сталися за роки Радянської влади. Вони, на перший погляд, непомітні. А от Степан Гайдучок, який 20 років поневірявся за океаном і повернувся до рідного краю, не відмінний Великого Любеня, свого обійстя, односельчан. Він ішов рідним селом, як чарівним лісом: гарно скрізь, куди не завернеш, де не зупинишся. Всюди стоять красені будинки. На околиці розкинулося тваринницьке містечко. Садиби колгоспників оточені садами, на подвір'ї худоба, птиця...

Це рідна земля Гайдучка. Виріс він на ній. Та доля погнала в чужі краї. За панської Польщі не знайшлося Гайдучкові місця на батьківщині. Він поїхав на заробітки аж до Аргентини. Залишив маленьку доньку, а зустрічали його старші за неї онуки. Іхав, щоб заробити грошей на нову хату, кавалон поля купити, та тільки життя змарнував. Усе, про що мріяв, зробила на рідній землі його дружина — колгоспниця.

Тож пройдімося вулицями селища разом із старим Гайдучком, подивімося на нові житлові масиви, школу, лікарню, клуб, стадіон, на все, що створили невтомні трудівники, яких польські пани називали бидлом. Ось чим пишається нині Великий Любінь².

До 1939 року в селі було 200 курних селянських хаток. Вони давно зникли. На 1 січня 1967 року у Великому Любені налічувалося 762 двори колгоспників, робітників і службовців. Зросла кількість населення. Якщо в 1931 році налічувалось 3296 чол.³, то на 1 січня 1967 року — 4302 чоловіки.

Рік у рік зростає добробут трудівників селища. Про це свідчить великий розмах індивідуального будівництва. За останні 5 років тут споруджено 164 будинки, за

Загальний вигляд селища Великий Любінь. 1965 р.

¹ Газ. «Вільна Україна», 6 травня 1964 р.

² Газ. «Сільські вісті», 7 квітня 1967 р.

³ Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej, стор. 33.

весь післявоєнний період новосілля відсвяткували 358 родин колгоспників. У 1964—1965 рр. у нові будинки вселилися колгоспники Й. Ф. Зьомик, М. Г. Літньовський, Г. В. Заміхівський та багато інших. М. Г. Процак за панської Польщі не міг на віть мріяти про власний будинок. Нині він живе у просторій світлиці, має повний достаток.

Про зростання добробуту трудящих Великого Любеня яскраво свідчить і той факт, що рік у рік збільшуються вклади у ощадній касі селища. Так, якщо в 1964 році їхні збереження становили 75 тис. крб., то на 1 січня 1967 року — 150 тис. карбованців.

Селище повністю радіофіковане. Мешканці мають 628 радіоприймачів і 120 телевізорів. Колгоспники і робітники купують дедалі більше швейних і пральних машин та інших побутових товарів.

До встановлення Радянської влади у Великому Любені було кілька маленьких крамниць. В 1940 році тут організовано сільське споживче товариство. За післявоєнні роки кількість магазинів і ларків значно зросла. Відкрито господарський магазин, м'ясну крамницю, кілька ларків. У 1956 році в центрі села виріс двоповерховий будинок універмагу, де є широкий вибір різних товарів. Збудовано і відкрито в цьому ж році новий книжковий магазин. Обсяг товарообороту державної і кооперативної торгівлі в селищі рік у рік збільшується. Якщо в 1964 році мешканцям Великого Любеня було продано різних товарів на суму 799 тис. крб., то в 1966 році — більше як на 2 млн. крб. Значно збільшився за цей час продаж населенню таких товарів, як меблі, готовий одяг, радіоприймачі та телевізори, пральні та швейні машини тощо.

У селищі є пошта, телефонна станція. У 1953 році почало працювати ательє мод. Потреби населення задовільняє павільйон побутового обслуговування, споруджений у 1963 році. Всі послуги тут використовуються своєчасно і якісно. Кращі виробничі — Б. А. Тарас, Г. І. Ільчишин, І. С. Гопачило та інші — працюють так, щоб виконана ними робота була не гіршою, ніж у львівських майстрів.

Після визволення від гітлерівської окупації найважливішою державною справою стала охорона здоров'я трудящих. Народна влада зробила все, щоб ліквідувати тяжку спадщину минулого. Держава асигнувала великі кошти на відбудову курорту. В 1946 році здравницю було обладнано новим устаткуванням. Сюди приїхали працювати досвідчені лікарі. Якщо за часів панської Польщі лікування зводилось до сірководневих і грязьових ванн, то тепер почали застосовувати також гідропатичні, хвойні, перлинні та інші ванни, кліматологічне лікування.

За роки Радянської влади курорт Великого Любеня став здравницєю всесоюзного значення. Тут щороку лікуються і зміцнюють здоров'я понад 7 тис. чол. Курорт спеціалізований — бальнео-кардіологічний. Він розрахований на 410 місць, має 5 корпусів¹. Найближчим часом тут мають спорудити клуб, їdalню на 700 місць, спальні корпуси на 500 місць.

До 1939 року у Великому Любені не було жодного лікувального закладу, за винятком курорту, що належав поміщикам. Мешканці села фактично були позбавлені медичної допомоги або лікувались у приватних лікарів за велику плату.

Нині в селищі діє амбулаторія, лікарня на 35 ліжок, поліклініка, аптека. При поліклініці працює терапевтичний, педіатричний, зубний та рентгенівський кабінети.

В 1960—1961 рр. було добудовано другий поверх лікарні. Це дало змогу розширити існуючі відділи і відкрити фізіотерапевтичний кабінет. В лікарні працюють 4 лікарі, 2 фельдшери, 2 акушерки, 8 медсестер і 16 чол. технічного персоналу.

Відбулися великі зміни в культурному житті трудівників Великого Любеня. Якщо за панської Польщі на все село лише двоє мало середню освіту, та й то це були сини куркулів, то за післявоєнні роки (1948—1966) з стін Великолюбінських шкіл — середньої і вечірньої середньої робітничої молоді — вийшов 551 чол. Понад 100 уродженців селища здобули вищу освіту і працюють на різних ділянках народного гос-

¹ Курорти Львівщини, стор. 26. Курорти західних областей України, стор. 154.

подарства нашої Батьківщини. Інженером Нижньотагільського вагоноремонтного заводу на Уралі працює В. В. Гаврилевич, С. С. Горностай — на Ризькій поліграфічній фабриці. Я. І. Приступа — науковий співробітник Львівської дослідної риболовної станції. Колишні випускники Великолюбінської середньої школи Г. М. Білобран, Т. В. Панасюк, Г. І. Криса, В. М. Войтухів, М. В. Бублик та інші трудяться на ниві народної освіти.

Нині в середній школі вчаться 680 дітей. Працюють у ній 30 педагогів. Учні Великолюбінської середньої школи підтримують тісні зв'язки з багатьма школами країн народної демократії — Польщі, Чехословаччини, Угорщини. Школа веде також листування з військовими частинами, у яких служать її колишні учні.

Багато років присвятили навчанню і вихованню підростаючого покоління вчителі О. В. Малиновський, Г. Д. Джежела, І. М. Боднарук та інші. О. В. Малиновський трудиться на ниві освіти у Великолюбінській середній школі з 1939 року. Він брав активну участь у її створенні і налагодженні учебового процесу, поєднуючи навчальну роботу з громадською діяльністю.

Велику культурно-освітню роботу проводить клуб, у якому є стаціонарна кіноустановка, працюють 6 гуртків художньої самодіяльності, у т. ч. хоровий, танцевальний, драматичний та інші. В їх роботі бере участь понад 50 чоловік. Найактивнішими з них є М. І. Шпак, Й. Г. Літньовський, Є. Г. Юрчак, Д. В. Голубець, Й. С. Бублик та багато інших.

У Великому Любені є велика масова бібліотека. Мають бібліотеки також рибне господарство, спирто-крохмальний комбінат, колгосп, у фондах яких налічується понад 17 тис. прим. різної літератури, а їх послугами користується понад 2 тис. читачів. Жодна політично-господарська кампанія не лишається поза увагою бібліотеки. Наочні матеріали популяризують рішення з'їздів та пленумів ЦК КПРС та ЦК КП України, видатні ювілейні та знаменні події, підготовку до славного ювілею 100-річчя з дня народження В. І. Леніна.

Пропагуючи книгу, бібліотечні працівники широко використовують виставки літератури та бібліотечні плакати, списки рекомендованої літератури, календарі знаменних дат, бюллетені відгуків читачів, проводять читацькі конференції та літературні вечори, бібліографічні огляди. На честь славного ювілею Радянської влади в бібліотеці проведено читацькі конференції на теми: «Ідеї Леніна торжествують», «Образ нашого сучасника — активного будівника комунізму», «Цих днів не змовкне слава», «Дорогою батьків» та літературні вечори — «Ленін вічно живий», «Крайні будівників комунізму — 50 років» та інші.

Бібліотека стала улюбленим місцем культурного відпочинку трудівників селища, своєрідною школою літературної освіти. Активістами та ентузіастами пропаганди літератури є Й. С. Бублик, Д. В. Сяра, С. С. Голубець, Т. І. Жила та інші.

Значно зросла книговидача літератури. Якщо в 1965 році було видано читачам 9629 книг, то в 1966 році — 17 937. Найбільш активні читачі — В. М. Войтухів, А. Й. Чирук, М. І. Симінська, В. М. Труш, В. І. Лешек та інші — протягом 1966 року прочитали по 70—100 книг політичної, науково-популярної та іншої літератури¹.

Понад 100 чоловік у селищі мають власні бібліотеки, у яких

На подвір'ї Великолюбінської восьмирічної школи.
Під час перерви можна її «Подоляночку» потанцювати. 1966 р.

¹ Звіт Великолюбінської селищної бібліотеки за 1966 рік.

є твори класиків марксизму-ленінізму, українських та російських письменників, література з питань мистецтва, сільського господарства та інших галузей знань. Найбільші бібліотеки мають І. В. Пономар, Ф. І. Лисейко, П. Б. Фіалко, М. І. Кметь та інші.

Майже кожна сім'я у Великому Любені передплачує по кілька примірників газет та журналів, у багатьох трудівників є передплатні видання кращих творів української літератури.

В клубі і бібліотеці трудящі часто слухають лекції на політичні, атеїстичні та інші теми, які читають члени селищної організації товариства «Знання», в складі якої 27 чол. Якщо в 1960 році лекцій і бесід було 180, то в 1966 році — 225.

Агітколектив селища налічує 80 чол. Діє він по-новому. Членів агітколективу розподілили за секціями, якими керують досвідчені агіатори, знавці своєї справи. Агіатори і лектори майже щодня розповідають людям про те, чим живе сьогодні наша країна, які завдання стоять перед трудящими, як швидше перетворити в життя плани нової п'ятирічки. В щирій, невимушений обстановці безпосередньо на робочих місцях, розмовляють вони з людьми про наболіле, найголовніше, найзлободенніше. З 1964 року у Великому Любені в клубі спирто-крохмального комбінату на громадських засадах працює кабінет партійної освіти. Тут діє методична рада в складі 7 чол., яка подає допомогу агіаторам і пропагандистам.

Партійна організація і селищна Рада постійно дбають про розвиток фізичної культури. Робота по фізичному вихованню трудящих зосереджена, головним чином, у добровільному товаристві «Колгоспник». Працюють футбольна, волейбольна, баскетбольна, легкої атлетики, лижна і стрілецька секції. У 1951 році збудовано стадіон, обладнано 4 волейбольні, 3 баскетбольні майданчики, закритий та відкритий стрілецькі тири. Селищна футбольна команда в 1953 і 1958 рр. була чемпіоном області серед команд товариства «Колгоспник». В 1965 році вона завоювала приз обласної газети «Вільна Україна» та кубок обкому комсомолу.

Любителі футболу Великого Любеня гордяться своїм вихованцем майстром спорту Я. І. Дмитрасевичем, який виступає у складі футбольної команди СКА (Львів). Його спортивна біографія почалася відтоді, коли він почав грати у шкільній, а згодом — колгоспній командах селища.

Домоглися хороших показників у розвитку фізкультури також інші спортсмени селища. Д. О. Філоненко був чемпіоном області по лижних гонках серед учасників спортивного товариства «Колгоспник» у 1951, 1952 і 1953 рр. У 1962 році він здобув звання чемпіона області по велосипедному спорту і не раз брав участь у республіканських змаганнях. У 1965 році 16 спортсменів Великого Любеня виконали нормативи першого розряду з футболу. Щорічно понад 100 юнаків і дівчат складають норми на здобуття спортивних розрядів.

Трудівники селища створюють не тільки матеріальний достаток, а й духовні цінності, новий побут, нові звичаї та обряди. Особливого поширення набули тут трудові свята: урожаю, серпа і молота, тваринника тощо. Називаються вони по-різному, але зміст один — прославлення людей праці, їхнього щасливого і заможного життя. Характерною рисою цих свят є масовість.

Традиційними стали урочисті проводи до армії, реєстрація шлюбів та новонароджених у «Кімнаті щастя» тощо. Кожен ритуал сповнений нового змісту. Так, у діядянські часи проводи в армію супроводжувались бійками і плачем. Нині проводи є справжнім святом. У клубі збираються представники всіх підприємств та установ селища, колгоспу, молоді, учасники війни. Майбутнім солдатам вручають пам'ятні подарунки, дають накази вірно служити рідній Вітчизні, брати приклад з уродженців села — трьох братів Ремешевських, які стали офіцерами і продовжують служити в армії.

Великою популярністю користується на Львівщині історико-краєзнавчий музей, створений у Великому Любені. Його відкрито в урочистій обстановці у 1957 році

на честь 40-річчя Радянської влади на Україні¹. Ініціатор заснування музею — вчитель місцевої школи О. В. Малиновський.

У музеї представлено понад півтори тисячі письмових та речових документів, які висвітлюють історію Великого Любеня від найдавніших часів до наших днів, а також етнографічні матеріали.

За час існування музею в ньому побувало понад 23 тис. громадян Радянського Союзу. Відвідувачі називають музей скарбницею історії селища. В одній з кімнат представлені експонати, що характеризують життя Великого Любеня починаючи з стародавнього періоду і кінчаючи дорадянським часом. Тут можна побачити знаряддя праці первісної людини, знайдені у Великому Любені, залізні двері від колишнього замку, зруйнованого кримськими татарами в XVII столітті, старовинні мортири, кам'яну ступу, в якій виготовляли порох для дружинників феодала.

Увагу відвідувачів привертає рідкісна книга «Апостол», надрукована у Львові в 1654 році, дерев'яна водопровідна труба, виготовлена в XVII столітті. Серед експонатів є також кам'яні сокири, молотки, побутові речі тощо. В музеї експонується також перша ручна сільська молотарка, ткацький верстат XVII століття.

Поряд із знаряддями праці і речами селянського побуту експонуються речі, які відтворюють розкішне життя поміщиків, графів та баронів, — жорстоких експлуататорів. Експонати музею доповнюються розповідями старожилів. Ось що розказує про життя селян панської Польщі ветеран колгоспу М. Андрушко: «Що й казати, гірко жилося. Дивлюсь я на ці старі жорна, ступу, ціп, і мені пригадується мое безрадісне дитинство. Працювали ми, наші діди й батьки з оцією «технікою» і все віддавали панам, а самі ледве животіли. Найважче було напрівесні, коли наставав «голодний передновок» і кінчався весь хліб, а до нового врожаю лишалось ще 5—6 місяців. Надходив час, коли в хаті не було і шматка хліба. Радий би працювати день і ніч, аби хоч крихту покласти собі в рот. Пам'ятаю, як сьогодні, було це в липневі дні. Моя мати сумна ходила з серпом по вузенькій смужці поля, вишукуючи стиглі колоски. І яка ж то радість була в хаті, коли, підсушенні, ще зеленкуваті два споночки вона обмолотила ціпом, зерно змолола на жорнах і спекла паляничку. Ох, яка ж смачна була, дарма, що з зеленкуватого жита...»².

Одну з кімнат музею відведено для радянського періоду. Її експонати розповідають про встановлення Радянської влади в 1939 році у Великому Любені. Тут є документи, особисті речі перших радянських активістів, фотографії, картини, діаграми, які відображують соціалістичні перетворення, що відбулися у Великому Любені, розвиток колгоспу ім. ХХ з'їзду КПРС, роботу культосвітніх закладів, школи. Окремі діаграми, фотографії показують зростання добробуту колгоспників, нове щасливе життя під зорею Радянської влади.

Багато місця в експозиції радянського періоду відводиться пам'яті тих, хто завоював нам щастя і радість світливих днів. Тут експонується зброя, особисті речі радянських воїнів, фотографії героїв оборони Великого Любеня в 1941 році: воронезького комсомольця Ф. Є. Лихачова, горківчанина К. В. Дулепіна, житомиря В. М. Ярощука та ін. Цінним експонатом цього розділу є кулемет «Максим», яким загін прикордонників, обороняючи село в 1941 році, знищив більш як 200 фашистів.

Краєзнавці Великого Любеня — патріоти свого селища — виховують у собі почуття поваги до традицій минулого і помножують їх. З їх ініціативи було виявлено могили невідомих воїнів Червоної Армії, які полягли у боях 1941 року. До Міністерства оборони СРСР були послані солдатські медальйони і медалі. За номерами цих реліквій було встановлено прізвища загиблих бійців.

Активісти музею систематично листуються з тими людьми, життя яких пов'язане з історією Великого Любеня. Музейна рада Великолюбінського історико-краєзнавчого музею, разом з учнями школи, готовуючись до 50-річчя Великого Жовтня, провела

¹ Газ. «Вільна Україна», 3 січня 1958 р.

² Журн. «Соціалістична культура», 1964 р., № 10, стор. 14.

В одній із кімнат Великолюбінського історико-краєзнавчого музею. 1965 р.

від якого вдалося дізнатися про розташування фашистських військ.

До Великолюбінського історико-краєзнавчого музею надійшли також цікаві матеріали від учасників оборони села О. М. Патарикіна і П. В. Орленка (тепер мешкають у Києві), В. М. Корольова (жителя Калінінської області), який стримував натиск фашистів у районі Великого Любеня в 1941 році, Н. О. Приблудної, що була командиром снайперського взводу (нині живе в Бердянську). В районі Великого Любеня цей взвод знищив багато фашистів.

Музей проводить велику культурно-масову роботу. Краєзнавці Великого Любеня вирішили створити для музею макет дорадянського села. Вони детально вивчили топографію селища, назви урочищ, розташування панського замку, фільварку. Для детального опису середньовічних панських і селянських будівель, точного розподілу шляхетського і селянського землеволодіння, краєзнавці опрацьовують архівні матеріали.

При музеї працює також шкільний краєзнавчий гурток, яким керує вчителька історії П. О. Бондаренко. За активну участь у створенні музею і організацію роботи керівник музею О. В. Малиновський нагороджений грамотами Львівського обласного управління культури і Міністерства освіти Української РСР.

Роль і значення Великолюбінського музею дуже добре і вірно охарактеризували відвідувачі, які зробили у книзі відгуків багато цікавих записів. Ось що пише один із науковців м. Москви: «Ініціатива краєзнавця-ентузіаста О. В. Малиновського по створенню сільського музею, його наполегливість і любов до справи заслуговують найвищої оцінки. А вміле ведення екскурсій оживляє їх. Причому це не тільки пізнавальний краєзнавчий матеріал, а глибоко партійна пропаганда, яка повністю відповідає вимогам, поставленим ЦК КПРС у рішенні «Про завдання партійної пропаганди в сучасних умовах». Сільський музей відображає зростання культури колгоспного села, культури колгоспників. Його досвідом повинні скористатися нові музеї».

А ось запис, зроблений у книзі відгуків хліборобами артілі ім. ХХ з'їзду КПРС: «З огляду експонатів музею, і з розповіді екскурсовода перед нами постала картина історичного розвитку нашого села, картина запеклої боротьби трудящих селян за землю і волю, проти своїх визискувачів — графів та баронів. Зате друга кімната музею сповнила гордістю наши серця, бо зібрані в ній експонати розповідають про бурхливий розвиток нашого Любеня в щасливі дні Радянської влади»¹.

¹ Працюємо на громадських началах. З досвіду роботи народних музеїв. К., 1963, стор. 53—58; журн. «Україна», 1958, № 12, стор. 14.; В. Грабовецький, Народні музеї Львівщини, Львів, 1961, стор. 9, 24, 25; газ. «Вільна Україна», 3 січня 1958 р.; газ. «Серп і молот», 7 жовтня 1965 р.

Важливу роль у громадському і культурному житті Великого Любеня відіграє селищна Рада. При ній створені і працюють комісії: культурно-освітня, народної освіти і охорони здоров'я, сільськогосподарська, благоустрою і шляхів, фінансово-бюджетна, побутового обслуговування і торгівлі, соціалістичної законності і громадського порядку. До їх складу входять депутати, передові виробничники, які заслужили шану і повагу своєю наполегливою працею. Народні обранці підтримують тісний і постійний зв'язок із своїми виборцями, своєчасно відгуkуються на запити і потреби трудящих, звітують перед ними про свою діяльність. У селі Косовець, підпорядкованому селищній Раді, за короткий строк було побудовано нову школу, у Великому Любені відремонтовано шлях до залізничної станції¹.

Особливо шанують трудівники селища своїх односельчан — В. І. Бублика, В. П. Панасюка, М. Г. Кургана, С. П. Старчука та інших, їх кілька разів підряд обирали до селищної Ради депутатів трудящих.

На честь славного ювілею Великого Жовтня встановлено меморіальну дошку на будинку курорту, де відбулося висунення делегата на V конгрес Профінтерну від Західної України². Є меморіальна дошка на будинку, в якому Й. Косик першим почав пропагувати ідеї Великого Жовтня, а на місці колишньої цегельні, де було вбито кілька десятків радянських військовополонених та сільських активістів у роки тимчасової фашистської окупації — закладено парк і встановлено у ньому на мурованому постаменті меморіальну дошку.

В роки нової п'ятирічки селище Великий Любінь стане ще більш упорядкованим. Буде проведено капітальний ремонт ряду вулиць, прокладено каналізаційну лінію і тротуари обабіч асфальтованої автостради. На 1966—70 рр. намічено будівництво готелю, ресторану, типової лікарні, лазні та інших культурно-побутових і житлових будинків. Заплановано роботи по газифікації. Через 3—4 роки селище одержить голубе паливо.

Невізнаним стане Великий Любінь у роки нової п'ятирічки. Рости йому і молоді!

О. В. МАЛИНОВСЬКИЙ, М. О. РАТИЧ